

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

879

Vragen van de leden **Monasch** (PvdA) en **Pechtold** (D66) aan de Minister-President, Minister van Algemene Zaken en de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over *het bericht dat de koninklijke familie heimelijk erfgoed heeft verkocht zonder dit eerst aan Nederlandse musea aan te bieden* (ingezonden 28 oktober 2016).

Antwoord van Minister **Bussemaker** (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) mede namens de Minister-President (ontvangen 23 december 2016) Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2016–2017, nr. 465

Vraag 1

Kent u de berichten «Koninklijke familie verkocht heimelijk erfgoed»¹ en «Grens staats- en privébezit Oranjes vaag»²?

Antwoord 1

Ja.

Vraag 2

Wanneer bent u op de hoogte gesteld van de verkoop van de Atlas Munnicks van Cleeff aan een Nederlandse privéverzamelaar en de verkoop van het schilderij Boschbrand aan de National Galery Singapore?

Antwoord 2

Op 29 september van dit jaar is het Ministerie van Algemene Zaken (AZ) geïnformeerd over de verkoop van de Atlas Munnicks van Cleeff uit de nalatenschap van wijlen Prinses Juliana aan een Nederlandse particuliere verzamelaar. Over de verkoop van het schilderij Boschbrand uit diezelfde nalatenschap is het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) geïnformeerd op 13 november 2013, toen een uitvoervergunning werd aangevraagd voor het schilderij.

Vraag 3

Wat is uw reactie op het feit dat het vervreemden van de atlas en het schilderij pas jaren na dato publiekelijk bekend is geworden? Zijn betrokkenen inderdaad door het hof om geheimhouding verzocht? Wat vindt u van deze

¹ NRC Handelsblad, 8 oktober 2016, «Koninklijke familie verkocht heimelijk erfgoed».

² NRC Handelsblad, 10 oktober 2016, «Grens staats-en privébezit Oranjes vaag».

gang van zaken? Is het waar dat bij de verkoop van de atlas de verkoper drie jaar lang radiostilte over deze verkoop heeft bedongen? Wat is hier de verklaring voor?

Antwoord 3

Zoals tijdens de behandeling van de begroting De Koning op 27 oktober jl. door de Minister President is aangegeven, betreft het hier de verkoop van een schilderij uit de nalatenschap van wijlen Prinses Juliana. Het betreft een privéaangelegenheid. Deze verkoop tussen particulieren is tot stand gekomen in overeenstemming met de geldende wet- en regelgeving. In de internationale kunsthandel is het niet ongebruikelijk dat aanbieders of kopers van kunst anoniem wensen te blijven.

Vraag 4

Op welke datum is de aanvraag voor de uitvoervergunning voor het schilderij gedaan? Op basis waarvan is de uitvoervergunning verleend en besloten dat het doek niet behouden hoefde te blijven voor Nederland? Door wie is deze afweging gemaakt en zijn hiervoor ook externe experts geraadpleegd? Op welke datum is de uitvoervergunning verleend?

Antwoord 4

De aanvraag voor de uitvoervergunning is op 13 november 2013 ingediend bij de Erfgoedinspectie (EGI). Voor afgifte van de uitvoervergunning onder de Wet tot behoud van cultuurbezit (Wbc) was de Erfgoedinspectie verantwoordelijk (zij is dat onder de Erfgoedwet gebleven). Zij was de voor afgifte bevoegde autoriteit op grond van het toenmalige artikel 14b van de Wbc. Zoals gebruikelijk voor de behandeling van dergelijke verzoeken heeft de EGI getoetst of het om een cultuurgoed ging dat bescherming genoot in het kader van de Wbc en de Uitvoeringswet Unescoverdrag 1970 inzake onrechtmatige invoer, uitvoer of eigendomsoverdracht van cultuurgoederen. Eveneens is aan de hand van de database van Interpol gecheckt of het mogelijk om gestolen cultuurgoed ging. De beantwoording van deze vragen behoort tot de expertise van de EGI. Nadat uit deze toetsingsprocedure geen beletsel bleken, is de uitvoervergunning door de Minister van OCW verstrekt, op 21 november 2013. Als zich, zoals in dit geval, geen aanwijzingen voordoen dat het om beschermd of gestolen cultuurgoed gaat, dan is een behandeltermijn van twee weken geen uitzondering.

Vraag 5

Hoeveel werken van de schilder Raden Saleh zijn er nog in Nederland? Is het waar dat Boschbrand het laatste schilderij was van de 13 schilderijen die schilder Raden Saleh aan de koninklijke familie heeft geschonken? Waarom kwam dit laatste doek niet in aanmerking om aangewezen te worden als beschermd erfgoed?

Antwoord 5

De casus speelt in de tijd van vóór de inwerkingtreding van de Erfgoedwet. Het regime van de Wbc gold, dat de Minister van OCW de bevoegdheid gaf werken als beschermd aan te wijzen. Met deze bevoegdheid is de Minister altijd zeer terughoudend omgegaan. De aanwijzingen zijn beperkt gebleven tot particulier bezit of bezit van kerkgenootschappen, en slechts voor zover dat een onmisbare aanvulling vormt op publiek bezit. Ons is onbekend hoeveel werken van de schilder Raden Saleh zich in particuliere collecties in Nederland bevinden. Als het om (overigens niet permanent geëxposeerde) publieke collecties gaat, geldt dat in de collectie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) zich twee grote Javaanse landschappen van Raden Saleh bevinden en een groot familieportret van Gouverneur-generaal Baud. Voorts bezit het Rijksmuseum in Amsterdam een aantal werken van de hand van Raden Saleh (schilderijen en tekeningen), heeft het Museum voor Wereldculturen werk van Raden Saleh in collectie en beschikken Museum Bronbeek in Arnhem en het Belasting- en Douanemuseum in Rotterdam over werk van zijn hand. Boschbrand was het laatste van de werken van Raden Saleh die in Koninklijk bezit zijn geweest. Dat het werk Boschbrand zich in Nederland bevond was al bekend onder vigeur van de Wbc, toen de Raad voor Cultuur – uit eigen beweging of op

verzoek – adviseerde over de Wbc-aanwijzingen. De Raad voor Cultuur heeft werken van Raden Saleh onder de Wbc nooit voorgedragen voor plaatsing op de lijst van beschermde cultuurgoederen.

Vraag 6

Hoe kan het dat het schilderij in 2006 in een depot van het Instituut Collectie Nederland werd aangetroffen, waar de collectie van de Staat der Nederlanden wordt beheerd, opgerold en dubbelgevouwen en volgens een expert in een «deplorabele toestand»? Hoe verklaart u de aanwezigheid van dit werk in het depot van het Instituut Collectie Nederland? Wanneer is het werk daar gekomen en wie is er gedurende de opslag verantwoordelijk geweest voor (de staat van) het werk?

Antwoord 6

Het was in die periode niet ongebruikelijk dat werk uit publieke of privécollecties tijdelijk verbleef in het Rijksdepot te Rijswijk om de eigenaar te helpen bij een opslagprobleem. De eigenaar heeft het doek, dat inderdaad in slechte conditie verkeerde, op eigen kosten (nl. uit de nalatenschap) door een gekwalificeerd atelier laten restaureren.

Vraag 7

Kunt u bevestigen dat de expert die na archiefonderzoek het verloren werk van Raden Saleh heeft herontdekt, het hof geadviseerd heeft om het doek in een Nederlands museum onder te brengen? Waarom is dit advies niet opgevolgd? Waarom is het schilderij niet eerst aan Nederlandse musea, zoals het Rijksmuseum of het Tropeninstituut, te koop aangeboden?

Antwoord 7

Er is geen sprake van dat de bedoelde expert het werk heeft herontdekt. Het werk is in 1997 op een zolder van Museum Paleis Het Loo herontdekt door een conservator van het museum. Hiervan is -zij het onder een verkeerde titelaanduiding – melding gemaakt in het jaarverslag van het Loo over 1997. Er bestond geen verplichting het doek eerst aan te bieden aan Nederlandse museale instellingen.

Vraag 8

Kunt u bevestigen dat de schilder Raden Saleh vijftig jaar lang een staatstoeslag ontving betaald door het Ministerie van Koloniën? Is daarmee het schilderij dat door Raden Saleh is geschonken aan Willem III, in feite betaald door de toenmalige overheid? Zo ja, kan het schilderij dan wel zonder meer als privébezit worden bestempeld?

Antwoord 8

Raden Saleh ontving inderdaad een stipendium van het Ministerie van Koloniën. Uit de beschikbare documentatie blijkt dat het werk beschouwd werd als behorend tot de privécollectie van de Koning en zijn erfgenamen. Uit de correspondentie van toen blijkt dat de schilder het werk aan de Koning schonk uit eerbied en erkentelijkheid. Door de tussenkomst van het Ministerie van Koloniën bij het afleveren van het werk blijkt dat de staat reeds vanaf dat moment bekend was met de schenking. Er bestaan geen aanwijzingen dat de staat ooit een claim heeft gelegd op het werk.

Vraag 9

Hoe wordt momenteel omgegaan met waardevolle goederen in geldelijke of culturele zin die het staatshoofd uit hoofde van zijn functie ontvangt? Zijn er precedents van goederen die het staatshoofd op deze manier heeft verkregen en vervolgens zijn vervreemd? Welke regels gelden hiervoor?

Antwoord 9

Op dit moment is het gebruik dat waardevolle geschenken ontvangen door het Staatshoofd uit hoofde van diens functie, worden ondergebracht in de in 2007 opgerichte Stichting Koninklijke Geschenken (zie de website van het Koninklijk Huis <https://www.koninklijkhuis.nl/onderwerpen/financien-koninklijk-huis/inhoud/overige-financiele-onderwerpen/overzicht-stichtingen/stichting-officiële-geschenken-van-het-huis-oranje-nassau-opgericht-2007>). De stichting

mag dat wat is ingebracht, niet vervreemden. Bij ontbinding van de Stichting worden de aan de Stichting toebehorende zaken overgedragen aan de Staat.

Vraag 10

Op basis van welke gegevens heeft het Koninklijk Huisarchief, dat onderzoek heeft gedaan naar de eigendomsstatus van het schilderij, bepaald dat er sprake is van privébezit? Zijn er externe experts ingeschakeld voor deze vaststelling? Zo ja, wie? Zo nee, welke expertise berust hierover bij het Koninklijk Huisarchief?

Antwoord 10

Dat hier sprake is van privébezit is vastgesteld aan de hand van onderzoek in een groot aantal authentieke bronnen berustende bij het Koninklijk Huisarchief en het Nationaal Archief. Bij het Koninklijk Huisarchief is gekwalificeerde expertise en ervaring voor een dergelijk onderzoek aanwezig.

Vraag 11

Mocht blijken dat het eigendom toch geen privébezit van leden van de koninklijke familie was, welke gevolgen kan dat hebben voor de geldigheid van de verkoop? Zijn hieraan nog termijnen gebonden?

Antwoord 11

Gezien het bovenstaande is er geen aanleiding in te gaan op de veronderstelling die ten grondslag ligt aan deze vraag.

Vraag 12

Is het waar dat de Atlas Munnicks van Cleeff op diverse plekken wordt toegeschreven als behorend tot de Stichting Historische Verzamelingen van het Huis Oranje-Nassau? Welke bronnen zijn dit? Waarom is de atlas uiteindelijk niet ondergebracht bij deze stichting, die als doel «het verkrijgen en beheren» van verzamelingen heeft?

Antwoord 12

Indien en in zoverre deze atlas door derden is toegeschreven als behorend tot de collectie van de Stichting Historische Verzamelingen van het Huis Oranje-Nassau, moet dit berusten op een misverstand. De atlas is op geen enkel moment eigendom van de Stichting Historische Verzamelingen van het Huis Oranje-Nassau geweest. De atlas was sinds de aankoop in 1870 door Prins Hendrik privé-eigendom en als zodanig was het alleen aan de particuliere eigenaar om over de bestemming ervan te beslissen.

Vraag 13

Waarom is de atlas, met 1200 zeventiende- en achttiende-eeuwse tekeningen van de stad en provincie Utrecht, niet eerst aan Nederlandse musea te koop aangeboden?

Antwoord 13

Er is destijds een verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheid om via verkoop de atlas bij een publieke instelling in Utrecht onder te brengen, maar dit heeft niet geleid tot een transactie. De Atlas is vervolgens aan een vooraanstaande Nederlandse particuliere collectie verkocht onder het beding dat het werk, dat uit vele tekeningen bestaat, in Nederland bijeen blijft.

Vraag 14

Bent u van mening dat het wenselijk is dat, voordat een werk, gehouden door leden van de Koninklijke familie wordt verkocht, eerst door onafhankelijke deskundigen onderzocht wordt wie de eigenaar is? En bent u van mening dat, wanneer er sprake blijkt te zijn van nationaal erfgoed, eerst gezien moet worden of Nederlandse musea interesse hebben, alvorens er tot vervreemding aan een particulier of buitenlands museum wordt overgaan, zodat het werk niet voor het Nederlandse publiek verloren gaat?

Antwoord 14

Voor de leden van de Koninklijke familie, particulieren, zijn geen bijzondere regels nodig als het gaat om verkoop van cultuurgoederen. Om een cultuurgoed van leden van de Koninklijke familie daadwerkelijk voor

Nederland te behouden, geldt thans, net als voor andere particulieren, het regime van de artikelen 3 en 4 van Erfgoedwet: aanwijzen als beschermd en bedenkingen aanvoeren tegen uitvoer uit Nederland. Indien er geen marktpartij is die het cultuurgoed voor Nederland behoudt, kan de Staat besluiten tot aankoop over te gaan. Voor publiekrechtelijke rechtspersonen geldt – indien sprake is van een voornemen tot vervreemding buiten het publieke Nederlands domein – het regime van paragraaf 4.2 van de Erfgoedwet; dat schrijft voor dat als het gaat om een belangrijk cultuurgoed advies gevraagd wordt aan een commissie van onafhankelijke deskundigen.

Vraag 15

Bent u van mening dat de verkopen in lijn zijn met de doelstelling van de Erfgoedwet, het beheer en behoud van cultureel erfgoed voor toekomstige generaties? Welke lessen trekt u uit dit voorval?

Antwoord 15

Ja. Zie verder de antwoorden op de vragen 7 en 14.